

PER ANGER:

## Raoul Wallenberg – människan

**K**ännedomen om Raoul Wallenbergs enastående räddningsaktion för de ungerska judarna under kriget är numera allmänt spridd över större delen av världen. Under årens lopp har ett stort antal tidningsartiklar och böcker skrivits om honom, framförallt i länder som USA, Kanada, Israel, England och Australien, där många av Wallenbergs skyddslingar lever. En bidragande orsak till det ökade intresset för honom under senaste tid har varit de dokumentärfilmer som producerats i flera länder men framför allt den amerikanska TV-serien som setts av miljoner människor världen över.

---

**Älskade farfar. Brevväxlingen mellan Gustaf och Raoul Wallenberg 1924–1936.** Bonniers 1987.

---

Hur Wallenberg utförde och organiserade sitt räddningsarbete finns ganska väl dokumenterat i litteraturen och filmerna, grundat på berättelser av forna medarbetare och räddade judar. Men om människan Raoul Wallenberg har man trots allt vetat ganska litet.

Vem är denne man som blivit en legend och som enligt de underrättelser vi har allttjämt befinner sig i sovjetisk fångenskap? Vilka egenskaper gjorde honom speciellt skickad att rädda tiotusentals människor från att likvideras av nazisterna? Vad motiverade honom att lämna en trygg tillvaro i Sverige för att våga sitt liv i krigets Ungern? Frågorna är många.

För de flesta av författarna och filmproducenterna har Raoul som människa förblivit något av en gåta. Även hans närmaste judiska medarbetare förstod honom inte alltid. Vid en ceremoni 1946 i

Budapest till minne av Raoul Wallenbergs gärning läste en av dessa en prolog som är belysande för hur man såg sin räddare. Följande citat är värt att återges i översättning: "Han hade en egenartad livsstil, Raoul Wallenberg. Hans tyska språk lät underligt, någon sorts affärsjargong från andra sidan havet, men ett språk som ändå passade honom på ett underligt sätt, precis som hans vindtygsjacka och hans mjuka filthatt eller senare den grå stål-hjälmen och sovsäcken. Hans språk gav en känsla av något övergående och provisoriskt som om det ville understryka att allt detta egentligen bara var en episod, en tillfällig anhalt, allt detta som för oss innebar den yttersta faran, den sista striden. Han hade en spotsk glädje åt spelet och äventyret, en stark känsla för god sport. Man kunde i denna attityd spåra både Amerika och Afrika utan att han själv någonsin talade om det. Ingen visste någonting bestämt om honom, man trodde en del som kanske inte ens stämde.

Allt detta kände man instinktivt och detta gjorde kanske att det var förgäves som han sökte dölja sitt verkliga jag genom att uppträda som en amerikansk sportsman, en mask som han använde för att förringa sin egen personlighet. Hans medarbetare kunde trots allt förnimma hjälten bakom masken. Och senare när utvecklingen själv ryckte av honom masken stod plötsligt hjälten Wallenberg där och ingen var förvånad."

Under mina föredragsresor både i Sverige och utomlands i samband med arbetet för Raouls frigivning tillfrågas jag ofta hur det var möjligt att rädda ett så stort antal människor – ca 100 000 – undan de nazistiska bödlarna. Svaret är i första hand, som jag såg det under samarbetet

med Raoul: han var rätt person i den dåvarande situationen. Han var en skicklig förhandlare och organisatör, okonventionell, sällsynt uppslagsrik och orädd. Innerst inne var han en stor idealist och varm människa.

Den bok som nu utkommit (Älskade farfar) skiljer sig från allt som tidigare skrivits om Wallenberg. Man får genom den en djupare kunskap om människan Raoul Wallenberg, hur hans karaktär dånades och hur han tidigt utvecklades till en man med alla de inneboende egenskaper som en dag skulle göra honom särskilt skickad för en humanitär insats av gigantiska mått.

Boken består av en brevväxling mellan farfadern Gustaf Wallenberg och sonsonen Raoul åren 1924–1936. Breven har återfunnits och utgivits av Raouls kusiner Gitte Wallenberg och Gustaf Söderlund. De har också skrivit en utmärkt inledning som ger en god bakgrund till brevsamlingen.

De är värda en eloge för detta storartade bidrag till kunskapen om den unge Raoul. Som tidsskildring och kontrast till dagens samhälle är breven också av stort kulturhistoriskt intresse.

Eftersom Raouls far dog strax innan sonen föddes kom farfadern att starkt engagera sig för Raouls uppfostran och utbildning. Man får följa Raoul från tonåren med studentexamen i Sverige till universitetsstudierna i USA, praktikarbeten vid handelsföretag i Sydafrika och i bank i Haifa i dåvarande Palestina.

Redan i de första breven står det ganska klart hur mycket den kraftfulle och auktoritära farfadern – i samråd med Raouls mor – skulle komma att påverka inriktningen av sonsonens utbildning och

val av yrke. Med en för den tiden stor framsynthet ivrar han för att Raoul skulle få möjlighet till studier i Amerika. Grundat på egen erfarenhet ansåg han att Raoul borde erhålla sin "inriktning för livet" i detta land. I ett brev 1929 till den då 16-årige Raoul tar farfadern upp denna tanke: Raoul skall i Amerika bibringas "inblicken i amerikansk mentalitet, den uppfostran till att bli män som förtrösta på sig själva". Gustaf Wallenberg pekar på vikten av samvaron med amerikansk ungdom, på den utbildning som syftar "till att bli en välorganiserad kämpe som under alla omständigheter är medveten om att han skall slå sig fram".

Raouls brev till farfadern under Amerikaåren visar bilden av en ung man som nått en för sin ålder ovanlig mognad med omfattande intressen. Med stor ambition går han in för sin utbildning till arkitekt, samtidigt som han vidgar sina kunskaper på andra områden. Han förkovrar sig ytterligare i utländska språk och intresset för konst och musik utvecklas. National-ekonomiska frågor diskuteras sakkunnigt med farfadern. Denne får del av Raouls intervjuer med svenska affärsmän om handeln mellan USA och Sverige.

För att lära känna landet och folket lif-tade han ofta, bl a till det västra Amerika, stundom under ganska äventyrliga förhållanden. Vid ett tillfälle, när han blir rånad, visar han stort mod och förslagenhet, egenskaper som senare skulle komma väl till pass vid dusterna med nazisterna.

Han greps av beundran för svensk-amerikanernas insatser, särskilt på den amerikanska västkusten, och tar del av kritiken att de svenska företagen hemma inte förstått den amerikanska marknaden. Amerikansk inrikespolitik analyseras

med imponerande skarpsynthet, och Raoul accepterar snabbt den amerikanska livsstilen: "... en amerikan ser som sin framtid uppnåendet av ett visst resultat till skillnad från svensken som ser sin som uppnåendet av en viss ställning i samhället..." "Det finaste med Amerika är att folk inte äro avundsjuka och inte småaktiga" heter det bl a.

Raoul Wallenberg tog starkt intryck av de amerikanska frihetsidealerna, av amerikanernas respekt för demokratiska rättigheter och människovärde. När han 1936 med dessa intryck i bagaget kom till Haifa och mötte de första judarna som flytt från Nazityskland såddes inte redan då fröet

till det beslut han en gång senare kom att fatta, att rädda ungerska judar från utrotning?

— — —

En av Raouls forna amerikanska studiekamrater vid universitetet i Michigan sade mig en gång att den roll Raoul kom att spela i Ungern inte blev en direkt överraskning för dem som lärt känna honom under studieåren i USA. "Raouls lätthet att finna lösningar på problemen, hans varma medmänsklighet, humanitet och känsla för de svagare var en drivande faktor i allt hans handlande och låg helt i linje med den enastående gärning han kom att utföra i Ungern."

## Till Gunnar Heckschers minne

Med Gunnar Heckschers bortgång har svensk konservatism lidit en stor förlust. Hedra hans minne genom att lämna ett bidrag till Svensk Tidskrifts Vänner. Svensk Tidskrift och dess verksamhet låg alltid Gunnar Heckscher varmt om hjärtat.

*Erik Anners*

*Verner Helte*

*Gunnar Hillerdal*

*Birger Isacson*

*Sven Johansson*

*Eric Krönmark*

*Per Petersson*

*Ingrid Sundberg*

Svensk Tidskrifts Vänner Postgiro 19 32 20-1 Bankgiro 698-8901